

Nr 278.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående viss ändring i planen för nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli; given Stockholms slott den 13 maj 1930.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Th. Borell.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 maj 1930.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON, DAHL.

Departementschefen, statsrådet Borell anmäler uppkommen fråga om viss ändring i planen för nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli samt anför därvid:

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 247 godkände 1928 års riksdag (skrivelse nr 357) under viss sedermera uppfylld förutsättning ett mellan kronans fastighetskommission av år 1925, å kronans vägnar, och delegerade för Stockholms stad, å stadens vägnar, den 22 februari 1928 träffat preliminärt avtal angående vissa markbyten i staden mellan broarna och å Kungsholmen m. m., avseende bland annat förvärv av erforderlig mark för uppföran-

de av ett nytt kanslihus, innehållande lokaler för samtliga statsdepartement med undantag av utrikes- och försvarsdepartementen. I samband med beslut angående avtalsförslaget lämnade riksdagen i princip sitt godkännande av ett i samma proposition framlagt, i huvuddrag utformat förslag beträffande ny kanslihusbyggnad, enligt vilket förslag byggnadskomplexet skulle bestå av en huvudbyggnad, med förläggning i huvudsak på det nuvarande kanslihusets plats, och två flygelbyggnader, förlagda å de enligt nyssnämnda avtalsförslag av staden förvärfvade delarna av dåvarande kvarteret Mars (västra området av nuvarande kvarteret Mars och Vulcanus).

Sedan berörda avtalsförslag vunnit godkännande av stadsfullmäktige, blev detsamma, med vissa jämkningar, för kronans del godkänt genom Kungl. Maj:ts beslut den 19 oktober 1928. I sammanhang därmed fastställde Kungl. Maj:t de ändringar i gällande stadsplan, som påkallades av avtalets bestämmelser rörande gränserna för kanslihuskvarteret m. m.

Efter det vissa ytterligare utredningar i ärendet verkställts, framlades för 1929 års riksdag (proposition nr 177) ett definitivt förslag till ny kanslihusbyggnad. Detta förslag överensstämde i sina huvuddelar med det år 1928 skisserade men företedde i vissa detaljer smärre avvikelser från 1928 års förslag. Bland annat föreslogs av estetiska skäl en utflyttning av den norra flygelbyggnadens mot kanslikajen vettande två hörnpunkter i syfte att dessa punkter även efter utflyttningen av huvudbyggnadens fasadlinje skulle komma att, såsom i det ursprungliga förslaget varit fallet, skjuta fram över nämnda fasadlinjes förlängning. I propositionen framhölls, att denna åtgärd krävde ändring av den för området fastställda stadsplanen samt föranledde viss jämkning av ägolinjerna, så att kronan av staden skulle förvärva två smärre markstycken.

I sin skrivelse i ämnet (nr 142) fann riksdagen beträffande det å delar av tomterna nr 2 och 4 i förutvarande kvarteret Mars belägna s. k. Olivebladska huset — det gamla polishuset, vilket enligt planen skulle bibehållas såsom en infogad del i den nya kanslihusbyggnaden — det böra ifrågasättas, huruvida icke nämnda hus borde rivas och den nya byggnaden kunna alltigenom uppföras på ett enhetligt sätt, varvid även skulle öppnas möjlighet till en utvidgning av Myntgatan framför den gamla fastigheten till samma bredd som framför det nya kanslihusets övriga del. Riksdagen förutsatte, att förevarande spörsmål toges under förnyat övervägande av Kungl. Maj:t, som skulle äga fatta beslut i ärendet utan riksdagens hörande.

Med anledning av vad riksdagen sålunda anfört infordrades utlåtande av byggnadsstyrelsen, som fann sig böra förorda, att vid den nya kanslihusbyggnadens uppförande det gamla polishuset ersattes med nybyggnad samt att i anledning härav viss ändring av nybyggnadens tomtgräns mot Myntgatan med därav påkallade stadsplaneändringar vidtoges. Riksantikvarien förklarade sig i avgivet utlåtande icke vilja motsätta sig rivning av huset i fråga.

Genom beslut den 6 juni 1929 anbefallde Kungl. Maj:t kronans fastighetskommission av år 1925 att förhandla med Stockholms stad rörande de jämkningar i förberörda den 22 februari 1928 träffade avtal, vilka kunde påkallas

av förut omförmälda, i propositionen nr 177 till 1929 års riksdag samt i byggnadsstyrelsens nyssberörda utlåtande gjorda uttalanden.

I anledning härav överlämnade fastighetskommissionen med skrivelse den 26 juni 1929 ett samma dag mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kommissionen, å ena, samt Stockholms stad genom dess fastighetsnämnd, å andra sidan, träffat avtal om byte av vissa markområden inom nuvarande kvarteret Mars och Vulcanus m. m. Detta avtal hade upprättats under förutsättning att för nämnda kvarter fastställdes stadsplan och byggnadsbestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med ett förslag, som funnes närmare angivet å en Stockholms stads stadsplanenämnds skrivelse till fastighetsnämnden den 19 juni 1929 bifogad, med Pl. 676 betecknad stadsplanekarta jämte tillhörande beskrivning. Stadsplaneförslaget innefattade beträffande kanslihusets tomtgräns mot Myntgatan sådan förändring, att denna gräns från Myntgatans mynning skulle komma att bilda en rät linje ända fram till Rådhusgränden. Härigenom skulle kanslihusets södra flygel minskas med omkring 25 kvadratmeter tomtmark, medan samma areal skulle tilläggas huvudkomplexet. Härav skulle alltså endast betingas ett byte av lika stora markområden mellan kronan och staden.

Kungl. Maj:t anbefallde därefter genom beslut den 27 juni 1929 byggnadsstyrelsen att låta utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med huvudritningar till nybyggnad för Kungl. Maj:ts kansli. Därvid föreskrevs, att till grund för dessa ritningar skulle läggas den förutsättningen, att det gamla polishuset ersattes med nybyggnad samt att stadsplan för kvarteret Mars och Vulcanus fastställdes i överensstämmelse med det förslag, som angivits i nyssnämnda den 26 juni 1929 träffade bytesavtal.

Genom beslut den 22 november 1929 uppdrog Kungl. Maj:t sedermera åt byggnadsstyrelsen att i enlighet med av styrelsen uppgjorda huvudritningar låta uppföra de i den nya kanslihusbyggnaden ingående två flygelbyggnaderna.

Sedan Stockholms stadsfullmäktige den 16 september 1929 för stadens del godkänt förenämnda den 26 juni 1929 träffade avtal om byte av vissa markområden inom kvarteret Mars och Vulcanus, meddelade Kungl. Maj:t genom beslut den 15 november 1929 för kronans del godkännande å samma avtal. Samtidigt härmed fastställde Kungl. Maj:t jämväl det i bytesavtalet omförmälda stadsplaneförslaget.

I det förslag till ändringar av stadsplanen, som fastställdes genom förberörda beslut den 19 oktober 1928, ingick bestämmelse därom, att vid uppförandet av nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli skulle å viss del av dåvarande kvarteren Mars och Vulcanus utmed Myntgatan anordnas arkader för gångtrafiken. Med hänsyn till att — på sätt av det föregående framgår — den å tomt nr 2 och 4 i kvarteret Mars befintliga byggnaden (gamla polishuset) enligt det då föreliggande förslaget var avsedd att ingå i den nya kanslihusbyggnaden, skulle enligt stadsplanebestämmelserna sluta vid nyssnämnda tomt. Sedan planerna på bibehållandet av gamla polishuset frångåtts, utlades genom den av Kungl. Maj:t den 15 november 1929 fastställda stadsplaneändringen

•

viss del av förra kvarteret Mars till gata i samband med att motsvarande areal gatumark tillades kvarteret Vulcanus, varigenom gatulinjen mot Myntgatan skulle komma att ligga i en enda rät linje. Härigenom ändrades icke den tidigare fastställda arkaden på annat sätt, än att denna försköts efter den ändrade gatulinjen.

Med erinran om vad sålunda förekommit i stadsplanehänseende meddelade *Stockholms stads stadsplanekontor* i skrivelse till byggnadsstyrelsen den 14 februari 1930, att stadsplanekontoret, som hade frågan rörande Myntgatans framtida gestaltning under utredning, därvid funnit att, under förutsättning att arkadanordningen kunde genomföras å Myntgatans bägge sidor, nu fastställd gatubredd borde kunna bibehållas. Då motivet med arkadanordningens upphörande vid gamla polishuset med byggnadens rivning förfallit och då det dessutom vid detaljstudium av gatutekniska anordningar å Myntgatan framgått, att en tilltalande lösning för trottoaren utefter kanslihus-tomten vore ogörlig, hemställde stadsplanekontoret på uppdrag av stadsplanenämnden om byggnadsstyrelsens yttrande, huruvida arkadanordningen kunde genomföras å den utefter Myntgatan belägna delen av kvarteret, där sådan anordning ej funnes fastställd. Då stadsplanenämnden ansåge, att arkadanordningens genomförande vore synnerligen önskvärd, hemställde stadsplanekontoret om byggnadsstyrelsens medverkan i frågan.

Med anledning härav meddelade *byggnadsstyrelsen* i skrivelse till stadsplanenämnden den 7 maj 1930, att en dylik förlängning av den avsedda arkadanordningen skulle komma att medföra en icke oväsentlig förminskning av de redan knappa lokalutrymmena inom den nya kanslihusbyggnaden ävensom medföra omläggningar av de redan igångsatta byggnadsarbetena. Ur ren stadsplanesympunkt måste emellertid styrelsen finna anordningen i fråga tilltalande, varför styrelsen trots nyssberörda olägenheter förklarade sig beredd att stödja de åtgärder, som i sådant syfte kunde komma att från stadens sida vidtagas. Styrelsen betonade emellertid uttryckligen, att styrelsen därvid förutsatte, att statsverket av staden ersattes för det intrång i kanslihusets utrymme och de förändringar i övrigt i ritningsförslaget till kanslihuset, med därav föranledda merkostnader för byggnadsföretagets utförande, som härav bleve en följd, med det belopp, som mellan kronan och staden kunde överenskommas.

I en till Kungl. Maj:t ställd, till byggnadsstyrelsen ingiven skrivelse den 9 maj 1930 har nu *Stockholms stads fastighetsnämnd* anfört följande:

Sedan stadsplanenämnden med anledning av byggnadsstyrelsens skrivelse den 7 maj 1930 ånyo företagit ärendet till behandling, har nämnden hos *Stockholms stads fastighetsnämnd* förordat medverkan från stadens sida till att arkadanordningen måtte komma till stånd ävensom överlämnat ett för anordningens genomförande betingat förslag till ändring av stadsplanebestämmelserna för marken i fråga.

Fastighetsnämnden har lika med stadsplanenämnden funnit det ur stadsplane- och trafiksypunkt önskvärt, att arkadanordning anordnas utefter kanslihusbyggnadens hela fasad mot Myntgatan, varför nämnden — för tidsvinnande, i den händelse det nya förslaget om arkadanordning kommer till genomförande — översänt det uppgjorda stadsplaneändringsförslaget till

Stockholms stads byggnadsnämnd för att i författningsenlig ordning utställas. Nämnden har ej heller funnit något att erinra mot att staden ersätter statsverket för det intrång i kanslihusets utrymme m. m., som kan bli en följd av arkadens anordning på dylikt sätt. Såsom framgår av här bilagda, av arkitekten hos byggnadsstyrelsen Arvid Sjöqvist och t. f. förste ingenjören hos Stockholms stads fastighetskontor Åke Virgin upprättade värderingsutlåtande, har det ersättningsbelopp, som staden skäligen bör erlægga till statsverket för arkadanordningens genomförande, ansetts kunna uppskattas till 150,000 kronor. Med hänsyn till de fördelar ur stadsplane- och trafiksynpunkt, som ett realiserande av förslaget om arkadanordning utefter hela kanslihusbyggnadens fasad mot Myntgatan skulle komma att innebära, är fastighetsnämnden beredd att hos stadsfullmäktige tillstyrka, att staden med omkring beräknade 150,000 kronor ersätter statsverket för det intrång i kanslihusets utrymme m. m., som därav kommer att bli en följd.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har fastighetsnämnden anhållit, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att arkadanordningen i fråga under angiven förutsättning måtte komma till utförande.

Det vid fastighetsnämndens skrivelse fogade värderingsutlåtandet är av följande lydelse:

»Undertecknade, vilka under hand erhållit uppdrag att uppskatta ersättningsbelopp till kronan från Stockholms stad för rätten att i kanslihusbyggnadens södra flygel hava en för allmän gångtrafik anordnad arkad mellan Rådhusgränden och förra Myntgränden i enlighet med av arkitekterna Clason och Gahn uppgjorda ritningar, få härmed, efter verkställda beräkningar dels av den kapitaliserade hyreskostnaden för de rum, som bortfalla genom arkadens anordnande, dels av de kostnader, som förorsakas kronan genom av arkaden föranledda ändringsarbeten, som vår åsikt uttala, att förenämnda ersättning bör bestämmas till *Etthundrafemtio tusen (150,000) kronor*.

I nämnda ersättning ingår jämväl kapitalvärdet av underhållskostnader för arkaden med undantag av golv.

Stockholm den 7 maj 1930.

Arvid Sjöqvist.

Åke Virgin.»

Med skrivelse den 9 maj 1930 har byggnadsstyrelsen till Kungl. Maj:t överlämnat fastighetsnämndens framställning och därvid för egen del i ämnet anför följande:

Såsom byggnadsstyrelsen redan i skrivelsen till stadsplanenämnden uttalat, delar styrelsen till fullo den från stadens vederbörande myndigheter uttalade uppfattningen, att det ur stadsplane- och trafiksynpunkt vore särdeles önskvärt, att på sätt nu ifrågasatts arkadanordningen i det nya kanslihuset utsträcker utefter byggnadens hela längd mot Myntgatan.

Det från stadens sida nu framlagda förslaget, som återgives å en förevarande skrivelse bilagd ritning nr 1, innebär, att den till 16 meters bredd fastställda Myntgatan skulle genom trottoarernas förläggande i arkader å ömse sidor om gatan helt kunna användas för åkande, varigenom skulle medgivas två körfiler i vardera riktningen samt därjämte en fil för väntande åkdon, vilken sistnämnda omständighet måste sägas vara till viss fördel för kanslihusanläggningen.

Förslagets genomförande nödvändiggör emellertid icke oväsentliga ingrepp i kanslihusets södra flygelbyggnader, såsom framgår av en av arkitekterna för det nya kanslihusbygget P. Clason och W. Gahn på styrelsens anmodan

verkställd utredning. Av bilagda 8 ritningar (nr 2—9) — av vilka fyra utgöra förändringsritningar och fyra (blåkopior) kopior av de fastställda ritningarna — med tillhörande »P. M. Ändringar och tillägg i arbetsbeskrivning» av den 9 april 1930 framgå sålunda de förändringar, som bliva en följd av förslagets genomförande. Dessa förändringar äro i huvudsak följande.

Framdragandet i södra flygeln av arkaden, vilken givits samma bredd eller 3.5 meter som arkaden i huvudbyggnaden, har minskat bottenvåningens tjänstelokaler med omkring 110 kvadratmeter golvyta, motsvarande fyra å fem ordinarie rum. Till följd härav måste bottenvåningens plan omläggas, varvid tillgripits vissa korridorutrymmen, vilka blivit överflödiga, sedan en del tjänsterum genom arkadens framdragande bortfallit. I de fastställda ritningarna löper korridoren utefter tre av gårdens sidor, men numera skulle korridorutrymmet inskränkas till endast gårdens södra sida. Den i hörnet mellan Myntgatan och Myntgränden nu förlagda bostadslägenheten förläggas nu till hörnet av Myntgatan och Rådhusgränden samt omfattar två rum och kök. Den nu planerade bostaden innefattar i första utbyggnadsstadiet endast ett rum och kök men är avsedd att i det senare byggnadsskedet i samband med att huvudentrén till hela kanslihuskomplexet ordnas från entrén vid Mynttorget utökas med ett rum, vilket erhålles vid borttagande av den endast för första byggnadsetappen ordnade provisoriska entrén, vilken förändras till ett bostadsrum och tillägges lägenheten. Omläggningen är förorsakad av att lägenheten efter arkadens tillkomst på denna plats icke längre skulle bliva tillräckligt belyst. I samband med denna omläggning har gjorts en särskild trappa med ingång från arkaden, ledande till bostaden ävensom till källarvåningens utrymmen för pannrum, kol, verkstadsutrymmen, förråd, tvättstuga m. m.

Genom det utrymme, som åtgår för arkaden, har antalet rum i bottenvåningen minskats, varför det återstående rumsantalet helt åtgår till tjänsterum för handelsdepartementets byrå för industri och bergsbruk (6 rum) samt byrån för handelstraktater (3 rum). Rummen 214, 215, 218, 219, 220, 221 samt 210, 212—213 i de fastställda ritningarna ersättas av 213—218 och 210—212 i de förändrade ritningarna. Ett vaktrum 221 i de fastställda ritningarna ersättes av plats för expeditivsvakt i vaktrum 204. För konferensrum, bibliotek och två rum för bokförråd saknas utrymme.

Genom överbyggande av gården kunna emellertid ytterligare lokaler beredas. Genom att till det härigenom vunna utrymmet foga det utrymme, som tidigare upptogs av korridor, ävensom det härintill belägna utrymmet mellan förutvarande hjärtmur och den nya ytterväggen till arkaden vinnas ytterligare lokaler. Dessa komma att belysas, förutom genom takbelysningen i lokalernas inre under gården belägna delar, medelst fönster från arkaden. Dessa lokaler måste emellertid anses vara i saknad av fullgod belysning och kunna icke anses lämpade som tjänsterum, varemot de (220 och 221 i de ändrade ritningarna) torde kunna användas såsom bibliotek och till förvaring av trycksaker samt ersätta rummen 223—225 i de fastställda ritningarna. För konferensrummet 222 finnes emellertid ingen ersättning i denna våning. Detta har därför måst förläggas i souterrainvåningens plan (106 i de ändrade ritningarna). Härjämte upptager souterrainvåningen fyra reservrum (107—110 i de ändrade ritningarna), vilka motsvaras av sex rum (107—112 i de fastställda ritningarna), varvid alltså reservutrymmet minskats med två mindre rum om tillhoppa 30 kvadratmeter. Förrådsutrymmena äro i huvudsak oförändrade, ehuru något inknappade på grund av omläggning av verkstadslokal, dusch och toaletterum samt omläggning av trappan, men motsvarande utrymme har tillagts värmeledningens lokaler, varvid särskilt kolrummet erhållit en betydande ökning. Förrådsrummet 118 i de fastställda ritningarna, motsvarande 128 i de ändrade, som tidigare varit belyst från taket, är numera mörkt. På grund av den av arkadens fram-

dragande erforderliga sänkningen av taket i pannrummet måste även golvet i pannrummet och korridorutrymmet innanför detta sänkas för placering av gnistkammaren till pannorna, vilket medför dyrbarare isolering mot vattentryck, varför kostnaden för de med arkadens genomförande förbundna arbetena ställer sig förhållandevis högre än för motsvarande arbeten i den fastställda delen.

Såsom synes betingar arkadanordningens förlängning ett icke oväsentligt intrång i kanslihusets utrymme samt omfattande omläggningar av plandispositionen. I betraktande av de olägenheter, som ovedersägligen härmed äro förknippade, har byggnadsstyrelsen till en början ställt sig icke så litet tveksam beträffande förslaget. Styrelsen har emellertid underkastat frågan en särdeles ingående prövning, och styrelsen har därvid slutligen kommit till det resultatet, att de påfallande fördelar, som arkadanordningens vidtagande skulle medföra ur stadsplanesynpunkt, i detta fall böra vara avgörande med hänsyn till att det här gäller att för lång framtid ordna ett av Stockholms intressantare stadspartier.

Den beräknade ersättning av omkring 150,000 kronor, som från stadens sida skulle till statsverket utgivnas, finner byggnadsstyrelsen skälig.

På grund av vad sålunda anförts har byggnadsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte, med bifall till Stockholms stads fastighetsnämnds förevarande framställning, efter riksdagens hörande och under förutsättning av vederbörliga beslut i ämnet av Stockholms stadsfullmäktige, vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att den ifrågasatta arkadanordningen måtte komma till utförande.

Till följd av remiss har *kronans fastighetskommission av år 1925* i ärendet avgivit utlåtande den 10 maj 1930 och därvid anført följande:

»Vid lösningen av problemet om ny kanslihusbyggnad hava framför allt två önskemål varit vägledande, det ena att såvitt möjligt alla departement med undantag av de, en särställning intagande utrikes- och försvarsdepartementen borde inrymmas i en och samma byggnad, det andra att denna byggnad borde vara väl belägen i förhållande till statsmakternas naturliga centrum, slottet och riksdagshuset, samt de kring detta centrum lokaliserade centrala ämbetsverken. Båda dessa huvudsynpunkter hava tillgodosetts genom statsmakternas nu föreliggande beslut i kanslihusfrågan. En omstridd punkt har emellertid därvid varit, huruvida lösningen innebure tillräckliga garantier för att genom densamma tillgodosåges — för överskådlig tid och med ovan angiven inskränkning — kravet på departementens sammanförande i en enda byggnad. Detta krav kunde nämligen anses fyllt allenast i den mån den tilltänkta kanslihusbyggnaden vid färdigställandet inrymde en tillräckligt stor lokalreserv, avpassad med hänsyn till oundvikliga framtida utvidgningar inom departementen.

Kanslihusdelegerade i skrivelse den 28 augusti 1926 ansågo berörda krav icke kunna tillgodoses å den avsedda byggnadsmarken inom kvarteren Vulcanus — Mars av den orsak, att staden påfordrat så stora inskränkningar beträffande byggnadsmarken till förmån för Myntgatans breddning mellan dåvarande kvarteren Vulcanus och Aglaurus och anordnandet därjämte av en arkad i kanslihuset å samma sträcka. Med uppgivande av kravet å ifrågavarande departements sammanförande i en enda byggnad föreslogo därför delegerade, att från staden skulle förvärfvas gamla rådhuset och däri inrymmas ett departement.

I sitt yttrande i kanslihusfrågan den 11 oktober 1926 gjorde däremot kronans fastighetskommission av år 1925 gällande, att, därest den avsedda tomt-

arealen inom kvarteren Vulcanus—Mars utnyttjades fullt rationellt, den nödvändiga lokalreserven kunde därinom åstadkommas, på sätt framginge av vissa av kommissionen därvid framlagda beräkningar. Önskemålet om sammanförandet av alla de ifrågasatta departementen i en enda byggnad skulle alltså, enligt kommissionens åsikt, verkligen kunna tillgodoses inom kvarteren Vulcanus—Mars trots av staden påfordrade gatubreddning och arkadanordning. I sitt därefter avgivna utlåtande den 15 oktober 1926 fann byggnadsstyrelsen den inom komplexet å sagda kvarter beräkneliga lokalreserven icke böra uppskattas fullt så högt, som kommissionen gjort, men fann denna lokalreserv likväl vara så pass omfattande, att densamma kunde anses föreligga i erforderlig utsträckning.

Såväl Eders Kungl. Maj:t som riksdagen anslöto sig vid kanslihusfrågans vidare behandling och avgörande till de av kommissionen och byggnadsstyrelsen sålunda framförda synpunkterna.

Av det anförda och vad som i övrigt förekommit i kanslihusfrågan torde framgå, att å ena sidan statsmakterna åsyftat och en bestämd förutsättning för beslutet i kanslihusfrågan varit, att samtliga de ifrågasatta departementen skulle, med tillgodoseende av kravet på nöjaktig lokalreserv, kunna sammanföras i en enda byggnad, men å andra sidan att lokalreserven redan från början varit sådan, att varje som helst minskning i densamma måste anses betänklig. Så långt ifrån att man kunnat tänka på någon inknappning i utbyggnadsmöjligheterna å tomtmarken, har tvärtom problemet hela tiden varit, huruvida man verkligen skulle kunna, med utnyttjande av alla möjligheter, utvinna det erforderliga lokalbehovet å det tillgängliga området. Det är också att märka, att då gränserna för den av kanslihusdelegerade utstakade egentliga kanslihusomten blivit dels i 1928 års avtal dels ock därefter år 1929 för vidgning av angränsande trafikleder omreglerade, noga tillsetts att komplexets minskning på ett, till fullo uppvägs av motsvarande ökning å annat håll.

På grund av nu anförda förhållanden måste det möta synnerligen allvarliga betänkligheter för kronan att, i enlighet med stadens föreliggande framställning, avhända sig en del av det knappa utrymmet inom kanslihuset, varmed man också tvingas att redan från början taga i anspråk en icke obetydlig del av de i och för sig mycket begränsade reservutrymmena. En minskning av lokalerna inom det påbörjade kanslihuskomplexet måste alltid medföra, att behovet av ytterligare en kanslihusbyggnad tidigare aktualiseras, och erfarenheten visar tillfullo, att ett underskott — motsvarande den nu ifrågasvarande rumsförlusten — av fem tjänsterum för ett departement kan under ogynnsamma omständigheter framtvinga nybyggnader eller nya fastighetsförvärf till högst avsevärda belopp.

Kommissionen tillåter sig ytterligare framhålla, att enligt kommissionens åsikt en utökning av Myntgatans trafikkapacitet å den nu ifrågasvarande sträckningen icke kan tillmätas större betydelse och värde utan att samtidigt trafikleden undergår motsvarande förbättringar vid förträngningarna dels öster ut vid kvarteret Aglaurus dels ock väster ut.

Därest det emellertid för trafikförhållanden ordnande anses oundgängligen nödvändigt att kräva en utvidgning, samt staden säkerställer utvidgningen å trafikledens övriga delar, torde kronan icke böra undandraga sig att göra den uppoffring för förbättringens genomförande jämväl vid kanslihuskomplexet, som den föreliggande framställningen åsyftar.

Kronan läser för sådant fall böra förbehålla sig ersättning för *dels* den golvyta, som förloras eller undergår försämring, *dels* den ökning i kostnaderna för kanslihusbygget, som ändringen — även genom anordnandet av ersättningslokaler — direkt eller indirekt förorsakar, *dels* ock därutöver viss

ersättning för den allmänna försämring i möjligheten att inom komplexet tillgodose framtida utökningar inom kansliet, som följer av reservutrymmenas delvisa ianspråktagande redan nu.

I den av staden och byggnadsstyrelsen föreslagna ersättningen om 150,000 kronor synes emellertid ingå ersättning allenast i förstnämnda två hänseenden, varemot i beloppet icke torde ingå någon ersättning för den allmänna försämringen i kanslihuskomplexets möjligheter att tillgodose lokalbehovet för framtida utvidgningar inom kansliet. Med den begränsade tid för detta yttrandes avgivande, som stått kommissionen till buds, har en värdesättning i penningar av sagda olägenheter icke kunnat fastställas, men kommissionen vill ej underlåta att än en gång framhålla, att på grund av kanslihusets så starkt begränsade utvecklingsmöjligheter ifrågasavarande förhållande ej kan lämnas ur räkningen.

Under ovan angivna förutsättningar och villkor anser kommissionen kronan icke böra undandraga sig att tillmötesgå stadens föreliggande framställning.»

Avvikande mening har anförts av kommissionens ordförande, *landshövdingen S. H. Kvarnzelius*, som ansett att kommissionens utlåtande bort hava följande lydelse:

»Vid lösningen — — — — — avsevärda belopp.

Kommissionen tillåter sig ytterligare framhålla, att enligt kommissionens åsikt en utökning av Myntgatans trafikkapacitet å den nu ifrågasavarande sträckningen icke kan tillmätas större betydelse och värde utan att samtidigt trafikleden undergå motsvarande förbättringar dels öster ut vid brandkontorets hus i kv. Aglaurus dels och väster ut vid gamla rådhuset. Särskilt bör anmärkas, att den trottoarens utbuktning i körbanan, som det föreliggande förslaget åsyftar att borttaga vid kanslihusets södra flygel, likväl skulle förefinnas längre västerut, därest icke rådhusets båda södra flyglar genomskäras med en motsvarande arkadanordning, eller eventuellt helt nedrivs. Varken en arkadanordning i eller ett nedrivande av de båda rådhusflyglarna har ifrågasatts eller synes — av arkitektoniska och pietetshänsyn — tillrådlig. Även om man skulle tillmötesgå den nu föreliggande framställningen, skulle alltså icke därmed tryggas en sådan utvidgning av *hela* trafikleden, utan vilken, enligt kommissionens åsikt, den nu ifrågasatta utvidgningen — genom arkadanordning å endast en del av trafikleden — icke erhåller ur trafiksynpunkt sådant värde, att detta kan tillnärmelsevis uppväga de för staten genom minskningen i kanslihuslokalerna uppkomna nackdelarna.

På grund av vad sålunda anförts ser sig kommissionen förhindrad att tillstyrka den föreliggande framställningen.»

Kommissionens ledamot, *f. d. byggnadsrådet I. G. Clason* har i fråga om motiveringen till kommissionens utlåtande anført avvikande mening och ansett att densamma bort lyda på följande sätt:

»Vid lösningen — — — — — annat håll.

På grund av anförda förhållanden möter det allvarliga betänkligheter för kronan att avhända sig en del av det knappa utrymmet inom kanslihuset; en del av de i och för sig mycket begränsade reservutrymmena måste härvid tagas i anspråk, vilket åter medför att behovet av nybyggnad tidigare kommer att aktualiseras.

Vad trafikförhållandena angår ha alla parter en gång — och detta så sent som 1929 — varit ense om, att den skulle kunna ordnas utan portiker i det parti av kanslihuset (gamla polishuset), där staden nu önskar sådana. Man böjde sig då inför intresset att bevara en byggnad av ett visst kulturhistoriskt värde.

Av för kronan ännu mera avgörande skäl fick emellertid det gamla polishuset falla; man vann större bekvämlighet i kanslihusets inre, då man blev fri att anordna golvhöjder och rumsfördelningen utan hänsyn till gamla polishusets bjälklag och planindelning.

Det kan dock icke bestridas, att förhållandena skulle gestalta sig väsentligt fördelaktigare för framförandet av en större trafik genom Myntgatan om portikerna under kanslihuset framdroges, såsom nu av staden ifrågasättes, ända till Rådhusgränden, d. v. s. även under den del av kanslihuset som kommer att stå på polishusets plats. Man vinner härmed även två estetiskt värdefulla fördelar, nämligen, att kanslihusets södra fasad blir mera enhetlig samt att Myntgatan skulle komma att framgå mellan likartade portiker så gott som på hela sin längd, ty staden avser att anordna motsvarande portiker på gatans södra sida.

Då man sålunda genom den föreslagna åtgärden möjliggör ordnande av större delen av Myntgatan på ett både praktiskt och estetiskt tillfredsställande sätt och då man genom vissa ändringar i byggnadsplanen, vilkas genomförande förutsättes komma att bekostas av staden, kan inskränka förlusten av nyttig golvyta till ett antal kvadratmeter motsvarande endast fem rum, torde kronan icke böra undandraga sig att göra denna uppostring.

Samtidigt med ändringen av byggnadsplanen i och för beredande av utrymme åt portiken har man föreslagit övertäckandet av en närbelägen gård. Härigenom har redan nu kunnat tagas i bruk en 'dold' reserv, som förut icke beräknats ingå i denna kategori. Den effektiva förlusten av nyttig golvyta minskas för närvarande härmed avsevärt och torde böra beräknas till två, högst tre rum.

Kronan läser — — — — föreliggande framställning.»

Departementschefen.

Såsom av utredningen i ärendet framgår, skulle den ifrågasatta arkadanordningen i det nya kanslihusets södra flygel medföra avsevärda omläggningar av plandispositionen för byggnaden samt sådant intrång i husets utrymmen, att en icke oväsentlig del av de redan nu tämligen knappt tilltagna reservutrymmena skulle omedelbart behöva tagas i anspråk. Med hänsyn till dessa förhållanden har jag i likhet med byggnadsstyrelsen och fastighetskommissionen icke kunnat undgå att hysa stor tvekan, huruvida kronan borde medgiva den från stadens sida ifrågasatta anordningen. Då emellertid de önskemål ur trafik- och stadsplanesynpunkter, som framställningen åsyftar att tillgodose, av staden tillmätas stor betydelse, synes det mig, att staten icke bör motsätta sig ett sådant medgivande, detta dock endast under förutsättning dels att från stadens sida beredes skälig ersättning för de kostnader och olägenheter, som genom anordningen skulle vållas kronan, dels ock att staden medelst genomförande av en arkadanordning vid Myntgatans motsatta sida nu säkerställer den förbättring av trafikleden, som i förslaget avsetts och av byggnadsstyrelsen tillstyrkts. Det ifrågasatta kravet på trafikledens förbättrande vid förträngningarna dels österut vid kvarteret Aglaurus dels ock västerut torde icke nu böra uppställas, bland annat på grund av de konsekvenser, som ett sådant krav skulle medföra beträffande de kulturhistoriskt värdefulla byggnader, vilka skulle beröras därav. Trafikintensiteten synes mig ej heller för närvarande motivera ett så kraftigt ingripande, vilket bör anstå till dess förhållandena kunna så påfordra, då det torde vara i stadens eget intresse att vidtaga erforderliga och lämpliga åtgärder.

Den nyligen beslutade utvidgningen av Rådhusgränden, vilken utvidgning kommer att möjliggöra upptagande av en ökad trafik mellan angränsande del av Myntgatan och Vasabron, kommer, därest den nu föreslagna förbättringen av Myntgatan vidtages, att i icke oväsentlig grad avlasta trafiken framför rådhuset. Rörande förträngningen vid kvarteret Aglaurus vill jag påpeka, att trafiken i Myntgatan här kan avlastas genom Salviigränd. Sedan nu staden föreslagit att även på Myntgatans motsatta sida genomföra en arkad, torde arkadens anordnande mellan Mynt- och Rådhusgränderna ur såväl arkitektonisk som stadsplanesynpunkt kunna anses vara motiverad.

Ett tillmötesgående av den gjorda framställningen lär icke kunna äga rum utan riksdagens medverkan. Då ärendet så sent som den 9 innevarande månad inkommit till Kungl. Maj:t, kan det ifrågasättas, huruvida proposition bör avlåtas till innevarande års riksdag, så mycket mera som stadsfullmäktige ännu icke för sin del fattat beslut i ärendet. Ett uppskov med frågans prövning till nästkommande år synes dock icke vara möjligt i det stadium, till vilket byggnadsarbetet numera hunnit; även måste tagas i betraktande nödvändigheten att — med hänsyn bland annat till bestämmelserna i det s. k. Kanslihus-Kungsholmsavtalet — byggnaden färdigställas inom beräknad tid. Vid nu antydda förhållanden och då frågan synes vara av den beskaffenhet, att ärendet torde jämlikt § 54 riksdagsordningen kunna, utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tiden gått till ända, föreläggas riksdagen, har jag ansett mig böra tillstyrka, att proposition i ämnet nu avlåtes.

Vad angår storleken av den ersättning, som av staden skulle erläggas vid genomförande av förslaget, har stadens fastighetsnämnd, i anslutning till det vid nämndens skrivelse fogade värderingsutlåtandet, utgått från ett belopp av omkring 150,000 kronor. Detta belopp skulle innefatta ersättning för dels den golvyta, som förloras eller undergår försämring, dels ock den ökning i kostnaderna för kanslihusbygget, som ändringen — även genom anordnandet av ersättningslokaler — direkt eller indirekt förorsakar. Kronans fastighetskommission har emellertid ansett ersättning därutöver böra utgå jämväl för den allmänna försämring i möjligheten att inom komplexet tillgodose framtida utökningar inom kansliet, som följer av att reservutrymmena delvis måste tagas i anspråk redan nu.

Självfallet måste praktiska olägenheter av olika slag uppstå vid en av det minskade utrymmet framkallad partiell utflyttning ur det nya kanslihuset. Då det såsom ersättning för minskade utrymmen beräknade beloppet sannolikt icke kan förslå till täckande av samtliga vid en sådan utflyttning uppkommande kostnader, delar jag kommissionens uppfattning att ett belopp av 150,000 kronor icke kan anses tillfyllest. En närmare beräkning av ersättningsbeloppet från sistberörda utgångspunkter kan uppenbarligen icke på förhand göras. Med hänsyn till föreliggande förhållanden har jag emellertid ansett ersättningen skäligen böra höjas till 200,000 kronor.

Jag vill alltså tillstyrka, att bemyndigande för Kungl. Maj:t utverkas att under här förut angivna förutsättningar och på villkor i övrigt, som Kungl.

Maj:t torde vilja fastställa, med Stockholms stad träffa avtal om genomförande av arkadanordning jämväl i södra flygeln av det nya kanslihuset. Bland de närmare villkor, som sålunda kunna ifrågakomma, torde, då byggnadsarbetena icke tåla uppskov, böra inrymmas, att staden skall inom viss kort tid hava godkänt avtal i ämnet.

Ersättningsbeloppet torde böra tagas i anspråk för byggnadskostnadernas bestridande, varigenom anslagsbehovet för kanslihusbygget skulle minskas med den del av ersättningen, som icke åtgår för täckande av de vid förslagets genomförande uppkommande merkostnaderna för byggnadsföretaget.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att under här förut angivna förutsättningar och på villkor i övrigt, som av Kungl. Maj:t fastställas, med Stockholms stad träffa avtal om anordnande av arkad i södra flygeln av nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Waldemar Wiens.